

Naslov originala:

ANIMAL FARM

George Orwell

Copyright © 2015 with permission of *Andrew Nurnberg Associates*

Copyright © 2015 ovog izdanja KONTRAST izdavaštvo

Za izdavača:

Vladimir Manigoda

Urednik:

Danilo Lučić

Prevod:

Konstantin Popović

Lektura i korektura:

Dejan Zakić

Dizajn korica:

Jelena Lugonja / Milica Stefanović

Štampa:

Kontrast štampa

Tiraž:

500

Izdavač:

Kontrast, Beograd

Klaonička 2, Zemun

e-mail: jakkontrast@gmail.com

kontrastizdavastvo.com

facebook.com/KontrastIzdavastvo

DŽORDŽ ORVEL

**ŽIVOTINJSKA
FARMA**

KONTRAST
Beograd, 2015.

Predgovor

.....

ŽIVOTINJSKA FARMA, kako je autor napisao, „bila je prva knjiga u kojoj sam probao da, uz punu svest o tome šta činim, spojim političku nameru i umetničku nameru u jednu celinu”. Zaista, njene stranice sadrže sintezu mnogih tema koje razmatramo kao „orvelijanske”. Među njima su mržnja tiranije, ljubav prema životinjama i englesko selo, kao i duboko divljenje prema satiričnim basnama Džonatana Svifta. Ovome bismo mogli da pridodamo i Orvelovu pronicljivost u želji da na stvari gleda iz perspektive detinjstva i nevinosti: veoma dugo je želeo da postane otac i, bojeći se da je sterilan, usvojio je jednog dečaka, nedugo pre smrti svoje prve supruge. Delimično ironičan podnaslov ove novele je „bajka”, i Orvelu je bilo veoma drago kada je čuo od svojih prijatelja poput Malkoma Mageridža i ser Herberta Rida da su njihova deca uživala čitajući ovu knjigu.

Poput većine njegovih kasnijih dela – što je najuočljivije u daleko sumornijoj *1984 – Životinjska far-*

ma je proistekla iz Orvelovog angažmana u Španskom građanskom ratu. Tokom tih sukoba, u kojima se on borio na strani anti-fašista, bio je ranjen i na kraju proteran iz Španije od strane pristalica Staljina, iskustvo ga je ubedilo da većina „levih” opcija greši, kao i da Sovjetski savez predstavlja novi oblik pakla, i to da nije nikakva utopija na pomolu. Razvoj ideje opisao je u jednom od dva predgovora knjizi:

...poslednjih deset godina ubeđen sam da je uništenje sovjetskog mita esencijalno ukoliko želimo da oživi socijalistički pokret. Nakon povratka iz Španije, razmišljao sam da razotkrijem taj sovjetski mit u priču koju bi skoro svako mogao lako da razume... Pa ipak, detalji priče mi nisu padali na pamet, sve do jednog dana (u to vreme sam živio u jednom malom selu) kada sam video dečaka, možda starog svega deset godina, kako jaše ogromnog konja za vuču po uskoj stazi, šibajući ga svaki put kada bi ovaj pokušao da skrene. Sinulo mi je da, samo kada bi takve životinje postale svesne svoje snage, mi ne bismo imali nikakvu moć nad njima, kao i da ljudi eksploatišu životinje na sličan način na koji bogati eksploatišu proletarijat.

Nastavio sam da Marksovu teoriju analiziram iz vizure životinja.

Može vas obmanuti jednostavnost ove misli. Prihvatajući se takvog zadatka, Orvel je odabrao da se umeša u kompleksnu i žučnu raspravu u vezi sa Boljševičkom revolucijom u Rusiji: tada mnogo kontroverznijom temom nego što je danas. *Životinjska farma* će se mnogo bolje razumeti ako joj se pristupi iz tri različita pravca: istorijskog konteksta, muka u vezi

sa njenim objavljivanjem i potonjim korišćenjem kao važnog kulturnog oružje u Hladnom ratu; i dugovečne relevantnosti koja traje i danas.

Knjiga je napisana na vrhuncu II. svetskog rata, i u vreme kada je pakt Staljina i Hitlera bio naglo zamenjen savezništvom između Staljina i Britanskog kraljevstva. London je bio pod nacističkim bombardovanjem, pa je rukopis trebalo spasiti iz ruševina Orvelove srušene kuće u severnom Londonu.

Ciničnost u načinu na koji je Staljin promenio strane nimalo nije iznenadila Orvela, koji je do tog trenutka već bio navikao na nepoštenje i okrutnost sovjetskog režima. Ovim se svrstao u sićušnu manjinu, kako zvanične Britanije tako i Britanske levice.

Uz nekoliko blagih izmena u redosledu događaja, radnja se približno smešta uz sudbinu generacije iz 1917. godine. Tako je veliki revolucionarni plan vepra Starog Majora (Karl Marks) najpre entuzijastično prihvaćen od strane svih stvorenja, što je dovelo do zbacivanja farmer Džounsa (car), poraza drugih farmera koji su mu pritekli u pomoć (nikad zaboravljena zapadnjačka invazija Rusije 1918. godine) i uspostavljanja novog državnog uređenja. Za kratko vreme, nemilosrdnija i inteligentnija stvorenja – svinje, naravno – nametnule su drugim životinjama svoju diktaturu i živele su kao aristokrate.

Neizbežno, svinje se međusobno svađaju. Lako je prepoznati društvene sile koje predstavljaju različite životinje – plemeniti konj Bokser je otelotvorenje radničke klase, gavran Mojsije predstavlja Rusku pravoslavnu crkvu – kao i neimenovane pojedince koje

predstavljaju različite svinje. Rivalitet između Napoleona (Staljina) i Snoubola (Trocki) završava se Snoubolovim egzilom i potonjim pokušajima da se on izbriše iz kolektivnog sećanja farme. Staljin je organizovao ubistvo Trockog u Meksiku manje od tri godine pre nego što će Orvel početi da piše ovu knjigu.

Čak i neki manji detalji su neverovatno precizni. Zbog urgentnih ratnih potreba, Staljin je pravio razne oportunističke kompromise. Primio je Rusku pravoslavnu crkvu na svoju stranu, kako bi se odenuo ruhom patriotizma i ukinuo je socijalističku himnu *Internacionalu* jer je bila previše provokativna za njegove nove kapitalističke saveznike u Londonu i Vašingtonu. U *Životinjskoj farmi*, gavranu Mojsiju je dopušteno da se vrati i grakće kako se kriza produbljuje, a siromašnim eksploatisanim kozama, konjima i kokoškama je rečeno da njihova voljena himna *Životinje Engleske* više ne sme da se peva.

Međutim, postoji jedan zaista istinski propust. Postoji svinja Staljin i svinja Trocki, ali nema svinje Lenjina. Slično tome, u *1984* nalazimo samo Straljina Velikog brata i Trockog Emanuela Goldštajna. Čini se da niko nije u to vreme ukazao na ovo (i ako smem da primetime, niko osim mene nije to učinio do sada; trebale su mi godine da uvidim ono što mi je pred nosom).

Trgnućemo se kada shvatimo koliko je malo falilo da ova knjiga ostane neobjavljena. Preživevši Hitlerovo bombardovanje, pohabani rukopis je poslat u kancelariju T.S. Eliota, u to vreme važnog urednika izdavačke kuće *Faber & Faber*. Eliot, prijateljski

nastrojen Orvelov poznanik, bio je politički i kulturni konzervativac, da ne kažemo reakcionar. Ali, možda pod uticajem britanskog savezništva sa Moskvom, on odbija ovu knjigu na temelju toga što je odviše „trockistička”. Pored toga, rekao je Orvelu da je njegov odabir svinja kao vladara nesrećan izbor, i da bi čitaoci mogli da izvuku zaključak da je ono što je bilo potrebno zapravo „više javnog duha kod svinja”. Ovo možda i nije toliko blesavo kao odbijanje koje je dobio od *Dial Press*-a iz Njujorka, koji ga je svečano obavestio da ne postoji tržište za priče sa životinjama u Sjedinjenim Državama. I to u zemlji Diznija...

Ratna solidarnost britanskih torijevaca i sovjetskih komunista je našla odjeka i u delu Pitera Smoleta, višeg zvaničnika iz Ministarstva informisanja, za koga se kasnije otkrilo da je sovjetski špijun. Smolet je uzeo na sebe da odvrća određene izdavače od pojedinih knjiga, što je za posledicu imalo da su *Životinjsku farmu* dalje odbile ugledne kuće kao što su „Viktor Golanc” i „Džonatan Kejp”. Jedno vreme Orvel se nosio mišlju da privatno izda knjigu uz pomoć svog prijatelja, kanadskog radikalnog pesnika Pola Potsa, što bi predstavljalo pionirski poduhvat objavljivanja anti-sovjetskog samizdata. Čak je i napisao jedan ljutit esej, pod naslovom „Sloboda štampe”, koji je trebalo uključiti kao predgovor: esej koji je iskopan i objavljen tek 1972. Najzad, čast izdavačkog posla spasila je mala kompanija *Secker & Warburg*, koja je 1945. objavila veoma mali tiraž i platila Orvelu 45 funti za to.

Možemo zamisliti šta bi bilo da se ova priča završila na taj neki smutan način, ali dva događaja su

noveli obezbedila mesto u istoriji. Grupa ukrajinskih i poljskih socijalista, koji su živeli u izbegličkim kampovima u posleratnoj Evropi, otkrili su primerak knjige na engleskom jeziku i našli su da ona predstavlja skoro savršenu alegoriju njihovih skorašnjih iskustava. Njihov vođa i prevodilac koji je sam naučio da govori engleski Igor Ševčenko našao je negde Orvelovu adresu i pisao mu, tražeći dozvolu da prevede *Životinjsku farmu* na ukrajinski jezik. Rekao mu je da mnoge Staljinove žrtve, bez obzira na sve, sebe i dalje smatraju socijalistima, i nisu imali poverenja u desničarske intelektualce da im daju svoj glas. „Njih je duboko ganula scena životinja koje na brdu pevaju „Životinje Engleske“... Veoma su živo odreagovali na sve „apsolutne“ vrednosti knjige.” Orvel je dao besplatno prava za objavljivanje knjige (ovo je isto učinio i za nekoliko narednih izdanja na istočnoevropskim jezicima). Uzbudljivo je zamisliti bivše vojnike i ratne zarobljenike, očvrsle od ratovanja, koji su preživeli sve oskudice Istočnog fronta, kako su ganuti slikom britanskih životinja sa farme koje pevaju njihovu sopstvenu verziju odbačene *Internacionale*, a ovo je samo rani primer uticaja koji će knjiga imati na svoju čitalačku publiku. Ganuti američke vojne starešine u Evropi nije bilo tako lako: sakupili su sve primerke *Životinjske farme* koje su mogli da nađu i predali ih Crvenoj armiji da ih spale. Savezništvo farmera i svinja, čiji opis nas proganja sa poslednjih stranica knjige, još uvek je bilo na snazi.

Ali u toj mučnoj završnoj sceni, koja se najviše pamti po tome kako ljudi i svinje više nisu mogli da se

razlikuju, Orvel je predvideo, kao i u drugim prilikama, da prividno drugovanje Istoka i Zapada neće zadugo nadživeti poraz nacizma. Hladni rat, izraz koji je Orvel prvi put iskoristio u štampanom materijalu, uskoro je stvorio veoma drugačiju ideološku atmosferu. Ovo je zauzvrat uslovalo drugačiju recepciju *Životinjske farme* u Sjedinjenim Državama. Najpre odbijena u *Random House*-u od strane komunističkog simpatizera Angusa Kamerona, potom je od zaborava spašena od strane Frenka Morlija iz *Harcourt*-a, koji je bio, tokom posete Engleskoj, impresioniran susretom sa ovom novelom, u jednoj knjižari u Kembridžu. Objavljivanje knjige bilo je praćeno sledećim srećnim okolnostima: Edmund Vilson je napisao veoma povoljan prikaz za *Njujorker*, poredeći Orvelom talenat za satiru sa radovima Svifta i Voltera, a klub „Knjiga meseca” uvrstio ju je u svoj glavni izbor, što je dovelo do toga da bude odštampano skoro pola miliona primeraka. Bez obzira na glupost *Dial Press*-a, kompanija „Volt Dizni” je iznela predlog o ekranizaciji. Ovo nikada nije ostvareno, mada je CIA kasnije napravila i distribuirala crtani film *Životinjska farma*, u propagandne svrhe. Pre nego što je Orvel umro u januaru 1950, tek što je završio pisanje *1984*, stekao je makar nešto internacionalne reputacije, a morao je i da iznova i iznova izdaje saopštenja povodom zloupotrebe njegovog dela od strane američke desnice.

Verovatno je najpoznatija sentenca iz knjige odbacivanje prvobitnog slogana „Sve životinje su jednake”, uz naknadno dodavanje da su „Neke životinje jednake od drugih”. Dok je komunizam u Rusiji i istočnoj

Evropi sve više i više ličio na sistem „nove klase”, sa grotesknim privilegijama vladajuće elite i satirućom prosečnošću života većine, moralni efekat Orvelovog rada – tako jednostavan za razumeti i prevesti, tačno kako se on i nadao – postao je jedna od neizmernih sila koje su komunizam narušile i kao sistem i kao ideologiju. Postepeno taj isti efekat se proširio i na Aziju. Sećam se da mi je prijatelj komunista telefonirao iz Kine kada je Deng Sjaoping najavio „reformu” koje je trebalo da uspostave ono što danas znamo kao kineski kapitalizam. „Seljaci se moraju obogatiti”, obznanio je lider partije, „i neki će postati bogatiji od drugih.” Moj drug me je zvao da mi kaže da Orvel, posle svega, možda ima pravo. Do dana današnjeg, *Životinjska farma* nije legalno objavljena u Kini, Burmi i moralnoj divljini Severne Koreje, ali jednog dana će se pojaviti u sva tri društva, gde će biti dočekana uz šokatno poistovećivanje, koje još uvek može da inspiriše.

U Zimbabveu, kako je vladavina kleptokratske klike Roberta Mugabea postajala sve neumerenija, opozicione novine su iskoristile priliku da ponovo izdaju *Životinjsku farmu*. To su uradili bez ikakve napomene, osim što se na jednoj od ilustracija prikazuje diktator Napoleon kako nosi crni ram za naočare, koji je bio zaštitni znak zimbabveanskog vođe. Zvaničnici novina su ubrzo razneti bombom, ali nedugo potom, zimbabveanska deca su takođe mogla da uživaju u knjizi.

U islamskom svetu, mnoge zemlje i dalje brane objavljivanje *Životinjske farme*, uglavnom zbog toga što ističe svinje. Očigledno je da to nije glavni razlog – makar zbog toga što je frakcija svinja prikazana u

veoma negativnom svetlu – a u teokratskom despotizmu Irana zabranjeno je razmatranje poruke o „revolucionarnoj izdaji” koja se nalazi u knjizi.

Postoji bezvremeni kvalitet ove male priče. On se pokazuje kada Stari Major priča svojoj ćutljivoj, tužnoj publici sačinjenoj od premorenih životinja o bliskoj prošlosti u kojoj je za životinje postojala mogućnost da žive u svetu bez gospodara, i pokazuje se kada se on u snu priseća reči i melodije zaboravljene pesme slobode. Orvel je gajio simpatije prema tradiciji engleske protestantske revolucije, i njemu najbliskije opravdanje za nju potiče od Džona Milтона, koji je izneo svoj tvrdnje „prema znanim pravilima drevnog slobodarstva”. U mislima svih – možda naročito u dečijim – postoji osećanje da život ne mora da bude ovakav, i oni neuhranjeni ukrajinski preživeli, odgovarajući na autentičnost stihova i nešto „apsolutno” u integritetu knjige, začuli su moćne Miltonove reči, bez obzira da li su ih do kraja razumeli, ili ne.

Kristofer Hičins
(Prevod: Danilo Lučić)

**ŽIVOTINJSKA
FARMA**

Prvo poglavlje

GOSPODIN DŽOUNS, vlasnik Vlastelinske farme, zaključao je kokošinjce preko noći, ali bio je previše pijan da bi se setio da zatvori i gornja vratanca. Teturao je dvorištem, dok mu je svetlo fenjera poigravalo sa jedne strane na drugu, zatim je šutnuo čizme pred zadnjim vratima kuće, natočio sebi poslednju čašu piva iz bačve u ostavi, ispio je i nekako našao put do kreveta, u kome je gospođa Džouns uveliko hrkala.

Čim je u spavaćoj sobi nestalo svetla, u svim zgradama farme nastala je vreva i komešanje. Tokom dana pročulo se da je stari Major, nagrađivani polubeli vepar, prethodne noći usnio čudan san i želi da ga podeli sa drugim životinjama. Složili su se da bi trebalo svi da se sastanu u velikom ambaru čim gospodin Džouns bude bio na bezbednoj udaljenosti. Stari Major (tako su ga oduvek zvali, iako je bio izlagan pod imenom Vilingdonski lepotan) imao je na farmi takav ugled da su svi bili spremni da izgube jedan sat sna kako bi čuli šta je imao da kaže.

U dnu velikog ambara, na nekoj vrsti uzdignute platforme, ispod fenjera okačenog o gredu, Major se već bio udobno smestio na svom slamnatom ležaju. Bilo mu je

dvanaest godina i u poslednje vreme prilično se ugojio, ali, iako mu očnjaci nikada nisu bili podsečeni, još uvek je izgledao kao veličanstvena svinja, mudrog i dobroćudnog izgleda. Ubrzo su počele da pristižu i druge životinje i da zauzimaju mesta po vrstama. Prvo su stigla tri psa, Blubel, Džesi i Pinčer, zatim svinje, koje su se smestile na slamu tik ispred platforme. Kokoške su se smestile duž prozora, golubovi su odlepršali na grede, ovce i krave su polegale iza svinja i počele da preživaju. Par teretnih konja, Bokser i Klover, došli su zajedno, hodajući polako i spuštajući vrlo pažljivo svoja velika kosmata kopita, kako ne bi slučajno povredili neku malu životinju šćućurenu u slami. Klover je bila krupna kobila majčinskog izgleda na pragu srednjeg doba, koja nakon četvrtog ždrebeta nikada više nije potpuno povratila pređašnju vitkost. Bokser je prava zver, visok preko sto osamdeset centimetara i snažan kao dva prosečna konja. Bela pruga iznad njuške davala mu je pomalo glupav izgled, mada njegova inteligencija nije ni bila prvorazredna, ali su ga svi poštovali zbog čvrstog karaktera i velike snage. Posle konja stigli su Mjuriel, bela koza, i Bendžamin, magarac. Bendžamin je bio najstarija životinja na farmi i imao je najgoru narav. Govorio je retko, a kada bi nešto i rekao, to bi obično bila neka cinična primedba – na primer, znao bi da kaže kako mu je Bog dao rep za rasterivanje muva, ali da bi on radije živeo i bez repa i bez muva. Od životinja na farmi jedino se on nikada nije smejao. Kada bi ga upitali zašto, odgovorio bi da nema čemu da se smeje. Uprkos svemu, mada to nikada otvoreno nije priznao, bio je privržen Bokseru i njih dvojica obično su zajedno provodili nedelju na malom pašnjaku iza voćnjaka, pasući jedan pored drugog bez reči.

Čim su konji legli, gomila pačića, koji su izgubili majku, banula je u ambar nemoćno kvaćući i lutajući sa jedne strane na drugu u potrazi za mestom na kom ih niko neće zgnječiti. Svojom velikom prednjom nogom Klover im je napravila neku vrstu zaklona u koji su se smestili i odmah zaspali. U poslednjem trenutku, usiljeno se nećkajući i žvaćući kocku šećera, pojavila se i Moli, luckasta i lepuškasta bela kobila, koja je vukla dvokolice gospodina Džounsa. Zauzela je mesto spređa i zamahala belom grivom, u nadi da će privući pažnju na upletene crvene trake. Poslednja je stigla mačka koja je, kao i obično, tražila najtoplije mesto, da bi se najзад uglavila između Boksera i Klover, gde je zadovoljno prela sve vreme Majorovog govora, ne obraćajući pažnju ni na jednu jedinu njegovu reč.

Okupile su se sve životinje osim Mojsija, pripitomljenog gavrana, koji je ostao da spava na svojoj gredi iza zadnjih vrata. Kad je video da su se svi udobno smestili i pažljivo iščekuju njegov govor, Major je pročistio grlo i počeo: „Drugarice i drugovi, svi ste već čuli za moj neobični san od prošle noći. Ali, o tome ću kasnije. Najpre moram da vam kažem nešto drugo. Mislim, drugarice i drugovi, da sa vama neću provesti još mnogo vremena i osećam, kao svoju dužnost, da vam, pre nego što umrem, prenesem iskustva koja sam stekao. Život mi je bio dug, i dok sam usamljen ležao u svom delu svinjca, imao sam mnogo vremena za razmišljanje, pa mislim da mogu da kažem kako razumem prirodu života na ovoj zemlji podjednako dobro kao i svaka druga životinja. O tome želim da vam govorim.

Drugarice i drugovi, kakav je sada naš život? Pogledajmo – naš život je bedan, tegoban i kratak. Kada dođe-

mo na ovaj svet, daju nam samo onoliko hrane koliko je dovoljno da preživimo. Oni koji to mogu da podnesu, prisiljeni su da rade do poslednjeg atoma snage. Kada više nismo od koristi, istog trenutka nas kolju sa odvratnom okrutnošću. Nijedna životinja u Engleskoj, pošto napuni godinu dana, ne zna šta znači sreća ili dokolica. Nijedna životinja u Engleskoj nije slobodna. Život životinje je beda i ropstvo, to je živa istina.

Ali, da li je naša sudbina prosto deo sveopšteg prirodnog poretka? Ili je to zato što ova naša domovina ne može onima koji u njoj prebivaju da pruži pristojan život? Ne, drugarice i drugovi, hiljadu puta ne! Klima je dobra, a plodno tle Engleske može da obezbedi izobilje hrane mnogo većem broju životinja. Samo naša farma mogla bi da prehrani tuce konja, dvadeset krava, na stotine ovaca, i svi bismo mogli da živimo tako udobno i dostojanstveno da to prevazilazi granice naše mašte. Zašto onda i dalje živimo u ovim bednim uslovima? Zato što nam gotovo sav proizvod našeg rada ukradu ljudska bića. To je, drugarice i drugovi, suština svih naših problema. Sabrana je u jednoj reči – Čovek! Čovek je jedini stvarni neprijatelj koga imamo. Uklonite Čoveka i osnovni uzrok gladi i preteranog rada biće ukinut zauvek!

Čovek je jedino stvorenje koje troši, a ne proizvodi. On ne daje mleko, ne nosi jaja, preslab je da vuče plug, prespor da uhvati zeca. Pa ipak je gospodar svih životinja. Zapošljava ih i daje im minimum koji će ih sprečiti da skapaju od gladi, a ostatak zadržava za sebe. Mi obrađujemo zemlju, naše đubrivo je čini plodnijom, ali među nama nema nikoga ko poseduje više od svoje gole kože. Vi, krave, koje vidim ispred sebe, koliko ste hiljada litara